

20. Няма Красы без спажытку, бо сама краса і ёсьць той спажытак дзеля душы.

У „Мадоннах“—дзе поэт паміж няпрыкметнымі здаецца, абразамі дзяўчынкі дзіцяці і дарослай дзяўчыны прыкмячае лік Маці Божай, твор вялікага Рафаэля,—Багдановіч кажа а бязьмежнай сіле хараства, каторая ачышчае душу ад звычайных інстынктаў, даючы ёй найвялікшае духоўнае шчасьце:

і ў гэты час яна,
Здавалася, была аж да краёў паўна
Якойсьць шырокаю, радзімаю красою,—
І, помню, я на міг пахарашэў душою.

Або:

І прад высокую красою,
Увесь зачараваны ёй,
Скланіўся я душой маёй
Натхнёнай, радаснай такою,
А ў сэрцы хораша было,—
Там запалілося цяпло.

Краса дае шчасьце і натхненьне, але натхненьне без гармоніі не дасягае мэты. Дарагі камень цэніцца падлуг сваёй ашліфоўкі. Зычная арфа бяз кемных пальцаў не дае цэлай мэлёдыі.

Усё павінна быць у мастацтве строга апрацавана. Гэты строгі закон мы бачым навет у прыродзе, дзе кожная мэленькая, скромная кветка прыгажэй у шмат разоў багатага хору Саломонавага. Хаатычнае накідаваньне пекных слоў,

вобразаў бяз сыстэмы, без апрацоўкі, бяз цэльнасьці ня маець патрэбнага уплыву на людзей.

У поэзіі, апрача душы—натхненьня, павінна быць і голае цэло—добрая тэхніка. І вось Багдановіч у цудным вершы з васьмёх радкоў зьвяртаецца да маладога песьняра з навучаньнем, як пісаць вершы:

Ведай, брат малады, што ў грудзёх у людзей
Сэрцы цьвёрдыя быццам з каменя.

Разабьецца аб іх слабы верш заўсягды
Ня збудзіўшы сьвятога сумленьня.

Трэба з сталі каваць, гартаваць гібкі верш,
Абрабіць яго трэба з цяргеньнем.

Як ударыш ты ім,—ён як звон зазвініць,
Брызнуць іскры з халодных каменяў.

Тут уся мудрасць аб карысьці добрай тэхнікі вершаў. Гэта ёсьць словы праўды аб поэзіі практычнага настаўніка, сказаныя проста, коратка, пекна і вобразна. Кожны малады, песьняр, прачытаўшы іх, пэўне, адкіне большую частку сваіх спробных твораў і сьвядома пачне апрацоўваць вершы свае і пачне глядзець на мастацтва непамылкова.

Ва ўсіх творах Багдановіча чуецца старанная, строгая апрацоўка, багацьце і размаітасьць вобразаў і формаў, вялікая краса і глыбіня думак. У сваіх кароценькіх вершах ён куды родную красу і торыць дарогу для другіх беларускіх поэтаў.

3. Бядуля.

Натхненне і гармонія.

К 3-й гадаўшчыне сьмерці М. Багдановіча.

(† 25/V — 1917 году).

Хараство—гэта ёсьць крыніца жыватворных чараў, якая з першых атомаў жыцця пад сонцам, з першых раслін на зямлі, хмараў пад небам, сьпеваў птушак над лугамі, грацыйных скакаў тыгрыса ў трапічных лясах пачала зьвяртаць на сябе увагу і палоніць сабою ўсіх болей-меней сьвядомых істот.

Хараство,—дачка сонца, царыца неба і зямлі,—з усьмешкай сфінкса цэлыя тысячаляцці пазірало на сваіх жрацоў—людзей, якія шчыра служылі яму, творачы гімны і малітвы ў розных кшталтах і постацях зыкамі, лінямі, фарбамі і словамі.

А чым болей людзі разумелі тайны хараства, тым болей шчаслівыя былі яны. Чым глыбей яны ўнікалі ў дзіўную гармонію ўсясьветнасьці, тым болей іх душы і сэрцы палалі бязсьмертным агнём натхнення.

Захопліваючыся залатым тэстамэнтам прыроды, выбраныя людзі тварылі асалоду ў жыцці, рай на зямлі, маючы сваёй мэтай тлумачыць людзкім масам зьявішчы хараства ў даступных формах—у музыцы, на камені, на палатне, у поэзіі.

Жрацы хараства адкрывалі людзям яго таемнасьці, паказваючы ім яго творчасць усюды, каб ачысьціць гэтакім чынам людзкія душы, падняць іх на скрыдлах натхнення да нябёс, каб яны парабіліся лепшымі і сьвятлейшымі. Мастацтва ёсьць той сьвяты хорам, каторы асьвятляе жыццё парываньнямі к дабру і праўдзе, будзіць сьвядомасьць і руйнуе нізкія інстынкты ў сэрцах людзкіх.

Сьветлай сьцэжкай ішлі да людзей прарокі хараства пакаленьне за пакаленьнем, век за векам, тысячаляцце за тысячаляццем, убіраючы залатую карону багіні хараства сваімі творами—агніцветнымі каменьнямі, каторыя зьяюць у небе творчасці чалавечага гэнія, як Млечны Шлях сярод неба.

Кожны народ паасобку меў сваіх лепшых людзей, каторыя служылі хараству шчыра і набожна, каторыя сваімі натхнёнымі творами авечылі свой народ.

Адным з шчырых жрацоў хараства, з сьвятлейшых людзей нашага народу быў і наш поэт чыстай красы, Максім Багдановіч. За кароткі час сваёй творчасці ён выведаў тайну гармоніі, выучыў хароту роднай красы і вянкамі вясновых поэтычных кветак аздобіў ніву беларускага адраджэньня.

Азнаёміўшыся з вялікім кветнікам ўсясьветнай поэзіі ад старадаўніх клясычных часаў па сёньняшні дзень, Багдановіч навастрыў сваё поэтычнае пачуцьцё, ўзбагаціўшы родную нацыянальную поэзію новымі формамі, новымі гармоніямі, фарбамі, образамі і мэлэдыямі. Ён умеў знаходзіць фарбы там, дзе другія праходзілі міма, нічога ня бачачы.

На беларускай ліры ён выпрабаваў розныя тоны, розныя акорды поэзіі, паказваючы гібкасць і мэлэдычнасьць жывой беларускай мовы,

на якой можна выказаць самыя чужыя ўлаўняныя размаітнасьці думак і пачуцьцяў.

У сваіх творах М. Багдановіч часта выказаваў свой погляд на красу і поэзію.

Усюды ёсьць хараство—ў вясновым красаваньні дрэваў, у сіняскрыдлым матыльку, у залатых струнах сонца, у шэптах ветру, ў шуме чароту ля рэчкі, ўсюды...

Песьня рвецца і ліецца

На раздолны, вольны сьвет.

Але хто яе пачуе?

Можа толькі сам поэт.

Бо людзі заняты сваімі будзённымі справамі жыцця. Пачуцьці ў іх агрубелі штадзеньшчынай. Яны ходзяць па дарагіх скарбах, як па простых каменьнях, не прыкмячаючы іх, і толькі адзін поэт, каторы аддаецца ўвесь служэньню музам, гэта ўсё бачыць і адчувае:

Бачу я, з прыродай зьліўшыся душой,

Як дрыжаць ад ветру зоркі нада мной,

Чую ў цішы як расьце трава.

І толькі, калі чалавек зьліваецца з хараством прыроды, ён знаходзіць сваё шчасьце і свой супакой:

* * *

Падыймі угару сваё воко

І, ты будзеш ізноў, як дзіця,

І адыйдуць—адлынуць далёка

Усе трылогі зямнога жыцця.

Ціха тучу блакіт закалыша,

У душы адрасьце пара крыл,—

Узьляціць яна ў сінюю вышу

І ў струях яе змые свой пыл.

Там ня трэба ні шчасыя, ні ласкі,

Там няма ні нуды, ні клопот.

Ты царэвіч цудоўнае казкі,

Гэта хмара—дыван-самалёт!

Поэт на гарне сваёй душы пераковавае, як той казачны алхімік, камень на золато. Душа поэта адбівае жыццё ў розныя колеры, як вясёлка пад сонцам. І такім чынам:

Калі ў дух мой западзе і заварушыцца

Там кавалак грубага жыцця,—

У жэмчуг зьвернецца ён сілай пачуцьця.

Чалавек можа толькі тады быць поэтам, калі душа яго пранікнута хараством да самаахвярнасьці, калі душа яго гарыць на сваім уласным агні, як той матылёк, каторы ляціць на агонь, зачарованы красой, ня думаючы аб сваёй гібелі:

Сьвяча гарыць. З яе ліецца

За кропляй кропля, як раса,

А матылёк ужо ня бецца:

Табе ахвяра ён, краса!

У сваім „Апокрыфе“ М. Багдановіч у пекнай форме выказавае свой погляд на хараство і на яго практычную карысьць:

11. Штадзённымі клопатамі поўна людзкое жыццё. Але калі зварухнецца душа чалавека, толькі песьня здолее спатоліць яе. Шануйце-ж песьні свае.

12. Бо сьпяваюць навет жабы ў багне.